

ORTA ASYA HANLIKLARININ ÇARLIK RUSYA'NIN TABİİYETİNE GİRMELERİ HAKKINDA BAZI BELGELER

*Orhan DOĞAN**

Çalışmamızda verdiğimiz belgeler¹ XVIII.yüzyılın 20'li yıllarından başlayıp 40'lı yıllarını içine alan dönemde Kazak Ordalarının² "zorunlu olarak" Rus himayesine girmesine ışık tutmaktadır. Söz konusu belgelerin büyük bir kısmı, Kazak Ordalarının Rusya ile birleşmesinin başlangıcını ve o dönemin Kazak-Rus münasebetlerini yansıtmaktadır. Bu belgeler, belgeleri derleyenler³ tarafından Rusya'nın dış politika arşivi dosyalarından alınmış olup, Rusça olarak yayınlanmıştır. Belgelerin her birinin ayrı bir başlığı vardır. Her başlık belgenin yazılış tarihini (ya da kabul edilme tarihini) ve muhteviyatını vermektedir. Her belgenin sonunda belgenin hangi arşivden alındığı, dosya ve sayfa numarası, eskiden yayınlanmış ise hangi kaynaktan alındığı gösterilmiştir. Bundan başka, belgeleri derleyenler M.E. Saltikov-Şçedrin (Leningrad Kütüphanesi el yazmaları bölümündeki Kazak bozkırlarının Rusya ile birleşmesi tarihi ile ilgili Kaynakları gözden geçirmişlerdir.

* Yrd. Doç. Dr., Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi, Fen-Edebiyat Fakültesi Tarih Bölümü.

¹ *Kazahsko-Russkiye Otnaşeniya (K.R.O.) v XVI-XVIII. vekah (Sbornik Dokumentov I Materialov, Pod Redaktsiyey: V.F.Şahmatov, F.N.Kireyev, T.J.Şoinbayev, Tom I, Alma-Ata 1961, s.3-215'* den seçilmiştir. Bu derlemede 276 adet belge bulunmaktadır. Çalışmada verdiğimiz belgelerden de anlaşılacağı üzere, Kazak-Rus münasebetlerinin yoğunlaştığı ve Kazak-Rus yakınlaşmasının en üst safhaya çıktığı dönemi gösteren belgeleri ele almaya çalıştık. Biz bu çalışmamızı sadece 13 belge ile sınırlı tutmak zorunda kaldık. Yoksa her biri birbirinden önemli 276 adet belgeyi bu çalışmada ele almaya kalkışmış olsak, çalışmamız bir makale ölçüsünü aşacaktı. Tek bir belgenin 40-50 sayfa geçtiğini biliyoruz. Biz bu belgelerin şu ana kadar yaklaşık 70'ini inceleme -bir kısmını tamamı ile tercüme ederek, diğer bir kısmını da kısmen tercüme ederek- imkanını bulduk. Daha sonraki çalışmalarımızda bu belgeleri değerlendirmeyi düşünüyoruz.

² Kazak Ordalarından "Kazak Cüzleri" anlaşılmalıdır. Batı literatüründe "Orda" olarak geçtiği için biz de yerine göre Orda terimini tercih ettik. Ancak belgelerde nasıl geçiyorsa o şekilde aldık, yani orijinaline dokunmadık.

³ F.N.Kireyev, A.K.Aleynikova, G.I.Semenuk, T.J.Şoinbayev.

Derlemeye alınan ve Rusça olarak yayınlanmış olan belgeler, Rus Çarlarının Tezkerelerini, Senato ve Dışişleri Bakanlığı Heyeti Kararnameleri, Senatörlerin Hanlara, Sultanlara, Batırlara, Tarhanlara gönderdiği mektuplar; Dışişleri Bakanlığı Heyetine Valiler tarafından gönderilen haberler, değerlendirmeler, talimatnameler, görüşler, raporlar; Valilerin Kazak Hanları, Sultanları, Batırları ve diğer feodal temsilcileri ile yapmış oldukları konuşmaları ihtiva etmektedir. Belgeler arasında Kazak Ordalarını ziyaret etmiş, Kazak Hanları ve Sultanlarıyla görüşme yapmış olan Rus elçilerinin günlükleri, raporları ve haberleri de yer almaktadır. Kazak Hanları, Batırları ve Beylerine ait olan belgeler, Kazakların Rus tabiiyetine geçmelerinin ciddi iç ve dış; ekonomik ve politik sebepleri olduğunu göstermektedir.

1730 yılının Ekim ayında Küçük Orda Hanı Ebu'l-Hayır'ın elçilerinin, uyrukluk meselesini görüşmek üzere, Sankt-Peterburg'a gönderilmesiyle, Rusya ile Kazak Hanlıkları arasındaki ilişkiler artmıştır. Bu ilişkiler hakkında söz konusu derlemede çok sayıda belge bulunmaktadır. Rusça belgeler ve Kazakça'dan Rusça'ya çevrilmiş olan belgeler Kazak Ordalarının Rusya ile birleşmesi sorunlarına, birleşme ile ilgili Kazak toplumundaki farklı grupların tutumlarına ışık tutmakta; birleşme yanlısı ve birleşme karşıtı feodal grupların arasındaki çekişmeleri yansıtmakta ve Kazak Ordaları ile Rusya arasındaki ekonomik ve siyasi ilişkileri anlatmaktadır.

Kazak halkı, başta Kalmuklar olmak üzere komşuları ile uzun yıllar savaştı. Bilindiği gibi bu savaş, XVIII. Yüzyılın ikinci yarısında Kalmukların Çinliler tarafından hezimete uğratılmasıyla sona erdi (1758). Bu sebeple belgeleri derleyenler, bu savaşları yansıtan belgeleri de bu kitaba almayı uygun bulmuşlardır. Yayınlanan dökümanlar Kazak Ordaları ile Başkırt, Karakalpak, Orta Asya Hanları, Çin ve kısmen de Kırgız ve Uygur ilişkilerine de ışık tutmaktadır. Belgeleri yazarlar, çoğunlukla Çarlık Rusya'nın iktidar çevreleri ve Kazak feodal çevrelerinden olan kişilerdir. Bu belgelerde Kazak halkının, Çar rejimi ve yerli hükümdarlar arasında aşağılandığı ve Kazak halkına tepeden bakıldığı yansıtılmıştır. Bütün bunlar, belgelerin eleştirilerek okunması gerektiğini biz araştırmacılara açıklamaktadır.

Han, sultan ve diğer hükümdarların mektupları, o dönemin çevirmenleri tarafından Rusça'ya tercüme edilmiştir. Bu mektupların çevirileri, mektupların

orijinali ile karşılaştırılmış (orjinali bulunduğu zaman) ve çevirilerle asıllarının örtüşükleri belgeleri derleyenler tarafından belirtilmiştir⁴.

Şimdi de Kazak-Rus Münasebetleri açısından önemli gördüğümüz ve Kazak Hanlıklarının Rusya'ya yakınlaşmasını ve Rusya'nın himayesine girme aşamasındaki durumu gösteren belgeleri kronolojik olarak vermeye çalışalım:

BELGE NO: 1⁵

[Yıl 1722]⁶ – Kazakları Rusya Himayesine Çekmek Konusunda I. Petro'nun Konuşması İle İlgili Olarak M. Tevkelev'in Notlarından.

"...Fars (İran) Seferi'nden dönüşü sırasında ... Petro, çok eskilerden beri kulaktan kulağa duyulan ve o zamanlara kadar hemen hemen hiç kimse tarafından bilinmeyen uçsuz-bucaksız Kırgız-Kaysak Ordaları'nın⁷ Rusya uyrukluğuna geçmelerinin bütün Rusya İmparatorluğu için yararlı olacağını düşünmüş ve kendi buyruğu ile o ülkeler (ordalar)'in tam olarak uyrukluğa geçmek istemedikleri takdirde harcamaların milyona kadar yükselmesine bakmaksızın hiç olmazsa kağıt üzerinde de olsa Rus İmparatorluğu'nun himayesine geçmelerinin sağlanmasını emretmiştir. Buna benzer ... Petro [1722] yılında Fars ve Astrahan seferi sırasında birçok kişilerden, bu Ordalardan biri hakkında olsa bile, bilgi edinmek istemiş, *bu Orda Kırgız-Kaysak bozkırlarında oturan, hafif düşünceli bir halktan oluşsa bile bu Orda toprakları tüm Asya ülkelerine açılacak bir anahtar ve kapı durumunda olacaktır; işte bu sebepten dolayı o Orda'nın Rusya'nın himayesi altında bulunması gerekir⁸, çünkü yalnızca bu ülkelerden geçerek tüm Asya ülkeleri ile ulaşım sağlanabilir ve bu da Rusya için çok önemli ve yararlıdır, bu sebepten dolayı gereken önlemler alınmalıdır*".

"*Tümgeneral A.Tevkelev'in Orenburg diyarı ve Kırgız-Kaysak Ordaları ile İlgili Değişik Notları, 1762 yılı*". "Moskova İmparatorluğu Tarih Cemiyeti ve Eski Rusya Günlüğü" Moskova, 1852, 13.kitap, 3.bölüm, s. 15.

⁴ K.R.O., T.I, s.XIV-XV.

⁵ K.R.O., T.I, (Belge no: 24), s. 31. Görüldüğü gibi çalışmamızda tarafımızdan her belgeye bir numara verilmiştir. Ayrıca belgelerin söz konusu yayınlanan kitaptaki orijinal numaraları da sh. no.'ları ile birlikte dipnotlarda gösterilmiştir.

⁶ 1722 tarihi I. Petro'nun Fars Seferi tarihidir. Kesin tarih değil, tahmin edilen tarihtir.

⁷ Rus belgelerinde ve kaynak niteliğinde olan eserlerde "Kırgız" ve "Kırgız-Kaysak" tabirleri, Kazaklar için kullanılmış terimlerdir. "Kırgız-Kaysak Ordaları"ndan da Kazak Hanlıkları anlaşılmalıdır.

⁸ I.Petro'nun Orta Asya Siyasetinin özü bu sözleriyle önem kazanmaktadır.

BELGE NO: 2⁹

8 Eylül 1730 - Kendisi ve İdaresi Altında Bulunan İnsanlarla Birlikte Rusya'nın Himayesine Geçmek İsteyen Küçük Cüz Hanı Ebu'l-Hayır'ın Anna İannovna'ya Gönderdiği Mektup¹⁰.

Petersburg Majestelerine mesaj.

Büyük, inâyetli, zengin, zeki ve çok toprakların hükümdarı Büyük Hükümdar İmparatoriçeye, günlerce aylarca, yıllarca Tanrının merhameti sizin üzerinizde olsun. Siz Majestelerine bizim dileğimiz şudur ki Ural nehri ardında oturan ve sizin himayenizde bulunan bozkır halkıyla bizim yakın münasebetlerimiz yoktur. Tamamen siz Majestelerinin hâkimiyeti altında bulunmak amacıyla sizin uyruğunuzdaki Aldarbay ile birlikte kendi elçimi size gönderiyorum. Adı geçen Aldarbay, siz Majestelerine bir elçi göndermemizi istedi ve işte bu sebepten dolayı biz, idareimiz altındaki çok sayıdaki Orta ve Küçük Cüz Kazak halklarının Hanı Ebu'l-Hayır olarak sizin önünüzde diz çöküyor, sizin uşağınız olacağımızı ve halkımızla birlikte sizin himâyenizi talep ediyor, sizin yardımlarınızı bekliyor ve de Ural nehri ardında bulunan sizin himayenizdeki Başkırt halkıyla birlikte iyi geçinmek istiyoruz.

Sizin mutluluğunuzu diliyor ve Sizin himayenize geçmek istiyoruz. [Mektubu verenler] baş elçi Seyitkul, Kutlumbet ve arkadaşları.

AVPR (=Rusya Dışişleri Politikası Arşivi), F. (Fon) 122, op.122/1, 1730-1731 yılları, d. b/n., 45. sayfanın kopyası.

BELGE NO: 3¹¹

30 Ekim 1730 - Rusya Uyrukluğuna Geçmek İçin Görüşmeler Yapmak Maksudıyla Küçük Cüz Hanı Ebu'l-Hayır'ın Elçilerinin Sankt Petersburg'a Gelmeleri Hakkında Dışişleri Bakanlığı Yürütme Kurulu Yazılarından Aktarmalar¹².

⁹ K.R.O., T.I, (Belge no: 25), s. 35.

¹⁰ Küçük Cüz Hanı Ebu'l-Hayır'ın Anna İannovna'ya yazmış olduğu mektup 30 Nisan 1730'da Başkırt aşiret reisi Aldar tarafından gönderilen elçilerle Ufa Voyvodası Buturlin'e ulaştırılmış daha sonra da Ufadan Petersburg'a gönderilmiştir. Yukarıdaki tarih, mektubun kabul edilme tarihidir.

¹¹ K.R.O., T.I, (Belge no: 26), s. 35-37.

¹² Özetler İmparatoriçe Anna Yovanovna'ya rapor vermek için hazırlanmıştır.

Kırgız-Kaysak Ordalarından Ebu'l-Hayır Han elçilerle gönderdiği mektupta, kendisinin ve hâkimiyeti altında bulunanların İmparatorluk Majestelerinin uyrukluğuna geçmek isteklerini Moskova'ya getirmişlerdir.

Gönderilen elçiler sözlü olarak şu açıklamaları yaptılar:

Kazaklar Göçebe bir halk olup kırk bin çadırdan ibârettirler. Adı geçen Ebu'l-Hayır Han dışında (Ebu'l-Hayır Han Baş Han) Barak ve Ebu'l Mamed olmak üzere iki han daha vardır. Kazaklar Ulut ve Kîçit dağlarında, Sır, Sarısu ve Torgay ırmakları kıyılarında, Karakum bozkırlarında (Başkırtların söylediklerine göre) atla gidildiğinde bir aylık mesâfede göçebe olarak yaşamaktadırlar.¹³

Kazakların şehirleri de vardı. 1) Baş şehri Taşkent, hükümdarı Çolbars Handı. (adı geçen Ebu'l-Hayır'ın öz kardeşi), 2) Türkistan, Bu şehrin hükümdarı Şemekî (Semeke) Han, 3) Sayram. Bu şehrin hükümdarı ise Küçük Han idi. Ayrıca bu şehirlere bağlı az sayıda köy vardı.

Bütün bu adı geçen Hanlar, göçebe ve şehir Hanları, Baş Han Ebu'l-Hayır'a tâbii olup hanların hepsi de ırsî idi. Muhammed yasalarına göre idâre ediliyor ve buraya (Petersburg'a) gönderilen elçilerin tümü aynı hanların rızasıyla buraya gelmişlerdir.

İmparatoriçe Majestelerinin himayesine geçmek isteyen Kazaklar şu gibi şartlar ileri sürmüşlerdi:

1) Başkırtlar, İmparatoriçe Majestelerine nasıl sadık bir şekilde hizmet ediyor ve yasak vergisi ödüyorlarsa, Kazaklar da aynı şekilde sadık kalacaklarını ve yasak ödeyeceklerini vaat ettiler.

2) Diğer Rus uyruklarına nasıl muamele yapılıyorsa, Kazak halkına da aynı şekilde davranılmasını yani Kazakların da gücendirilmemelerini ve Kazaklara hiçbir tahribat yapılmamasını istediler.

¹³ Bu paragrafın karşısına şöyle bir not düşülmüş: "Bugünlerde Moskova'da bulunan Buhara elçisi Yadigar konuyla ilgili şu açıklamaları yaptı: Taşkent, Türkistan ve Sayram şehirleri eskiden olduğu gibi bugün de Buhara Hanının himâyesi altında bulunmaktadır. Bundan önce ise burada hiçbir Han yoktu. Bu şehirlerin idâresi Buhara Hanı hocası (başka bir deyişle Muhammed torunlarından biri) tarafından idare ediliyordu. Bundan birkaç yıl önce adı geçen şehirler Kazaklar tarafından ele geçirildi. Ancak Kazaklar bu şehirlerde ikamet etmedi, söz konusu şehirleri Kazakların elinden Kalmuk Hontayşileri aldı. Bu şehirlerde bugün han olup olmadığı, varsa kimin han olduğu bilinmemektedir. Kazakların kendi şehirleri yoktu, bozkırlarda göçebe olarak yaşarlardı, genellikle sözünü tutmayan insanlardır ve kendi Hanlarına itaat etmezler. Bugünkü Hive Hanı ise Kazak Hanları içinden seçilmiştir, Adı Çolbars Handır."

3) Eğer, Kazaklar üzerine herhangi bir düşman tarafından bir saldırı düzenlenirse, Kazaklar, İmparatoriçe Majesteleri tarafından koruma altına alınmalarını ve Rus himayesine giren diğer halklara sağlanan ayrıcalıkların kendilerine de sağlanmasını istediler.

4) Kazaklar, Eskiden Hontayşalarla ve de Volga Kalmuklarıyla savaştıklarını, bugünse onlarla barıştıklarını, Başkırtlarla da barış içinde yaşamak ve birleşmek istediklerini, ancak İmparatoriçe Majestelerinin buyruğu olmadan Başkırtların Kazaklarla barışmak istemediklerini (barışamayacaklarını) söylediler.

5) Kazaklar, Rusya himayesinde bulunan Başkırtlar ve de diğer halklar tarafından esir alınan Kazakların, Kendilerine iade edilmesini, buna karşılık kendi ellerindeki esir alınmış olan Rus uyruğundaki insanları iade edeceklerine dair söz verdiler.

Dışişleri Bakanlığı, Kazakların, İmparatoriçe Majesteleri uyrukluğuna geçmelerinde hiçbir sakınca görmediğini ve İmparatoriçe majestelerinin çıkarlarına karşı hiçbir engelin bulunmadığını düşünmektedir.

Dışişleri Bakanlığı ayrıca, Kazakların Yasak vergisi ödeme vaatleri konusunda da; kendilerinden, gönüllü olarak ne verilerse onun alınacağını, zorunlu olarak kendilerinden hiçbir şey talep edilmeyeceğinin bilinmesi gerektiğini belirtmektedir.

Ancak yukarıda açıklanan şartların aşağıda belirtilen yanlarına açıklık getirilmesinin gerektiği vurgulanmaktadır:

1) İmparatoriçe Majestelerine her zaman sâdik kalınmalıdır.

2) İmparatoriçe Majestelerinin buyruğu ile Rus himayesinde bulunan Başkırt ve Kalmuklar ile birlikte Kazakların da, nereye gitmeleri emredilirse hiçbir tereddüt etmeden oraya gitmelidirler.

3) Rus himayesinde bulunan Başkırtlar, Yayık Kazakları, Kalmuklar ve diğer halklara karşı hiçbir saldırıda bulunmamaları, hiçbir akın düzenlememeleri, onları gücendirmemelerinin ve de onlarla barış içinde yaşamalıdır.

4) Astrahan ve de diğer yerlerden kervanlarla ya da kervansız çıkarak Kazak topraklarından geçen Rus himayesindeki tüccarlara hiçbir engel çıkarılmamasını, söz konusu tüccarların gücendirilmemelerini ve en önemlisi de

onların, güzergâhları boyunca her türlü tehlikeden korunmaları hususunda gerekli tedbirin alınmasının gerektiği¹⁴ bildirilmektedir¹⁵.

AVPR (=Rusya Dışişleri Politikası Arşivi), F. (Fon) 122, 1731 yılı, d. 1, 64-66. sayfaların kopyası.

"Materialı po istorii političeskogo stroya Kazahstana". Tom I, Alma-Ata, 1960, str. 10-12, Opubl. bez pomyeti.

BELGE NO: 4¹⁶

2 Ocak - Kasım 1731 - Rusya'nın Uyrukluğuna Kabul Edilmeleri İle İlgili Ebu'l-Hayır Han, Semeke Han, Nurali Sultan, Hanşa Popay (Ebu'l-Hayır Han'ın Hanımı), Karakalpak Hanı ve Aşiret Reisleri'nin İmparatoriçe Anna'ya Gönderdikleri Mektuplar.

Tatarca'dan çevrilmiş olan mektup, kağıtlara yazılmış olup Kırgız-Kaysak Ordaları'ndan Ebu'l-Hayır Han ve arkadaşları tarafından Mehmed Tevkelev¹⁷ eliyle İmparatoriçe Majestelerine gönderilmiştir.

[2 Ocak 1731]

Aydınlık saçan devletlü, bütün Rusya Hükümdarı, Büyük İmparatoriçe'ye ve bütün kuzey ülkeleri ve diğer devletlerin Hükümdarı Majesteleri'nin ayaklarına kapanarak şunu arz ediyorum.

İmparatoriçe Majesteleri'nin talimatı üzere bize gönderilen elçi Mirza Mehmed Tevkelev, siz İmparatoriçe Majesteleri'nin talimatnamesini bize açıklamıştır. Bu talimatnameye göre ben Ebu'l-Hayır Han ve hakimiyetim altındaki Kazaklar'la birlikte siz Çariçe Majesteleri'nin uyrukluğunu kabul ettim. Önce siz büyük Hükümdar İmparatoriçe Anna İvanovna bütün Rusya Hükümdarı... önünde eğiliyor ve yemin ediyorum.

1. Büyük Hükümdar ve bizim İmparatoriçemiz ve siz Majesteleri'nin atalarına her zaman sadık kalacağıma ve adil bir şekilde hizmet edeceğime dair söz veriyorum.

¹⁴ Zabıt özetinde kalemde düşürülmüş bir not var: İmparatoriçe Majestelerinin Zabıt kayıtlarını dinlemesi, 30 Ekim 1730'da gerçekleşmiştir.

¹⁵ Bu madde, muhtevası bakımından Orta Asya'daki Rus siyasetinin "ekonomik boyutu" açısından ayrı bir önem arz etmektedir.

¹⁶ K.R.O., T.I, (Belge no: 27), s. 37-40.

¹⁷ Çevirinin tarihi belirlenmemiştir. Mektubun tarihi metne göre belirlenmiştir.

2. Siz İmparatoriçe Majesteleri'nin buyruğu doğrultusunda biz Kazak Ordaları Rusya uyrukları, Başkırtlar ve de Kalmuklar'la birlikte hizmet ederek bize emredilen bir yerde hep birlikte bulunacağız.

3. Kazak Ordası, Yayık Kazaklarına¹⁸, Başkırtlara, Kalmuklara ve de bütün Rusya uyruklarına saldırmayacak, onlar arasından insan öldürmeyecek ve de onlarla barış içinde yaşayacaktır.

4. Astrahan'dan ya da başka yerlerden Kazak topraklarından geçecek olan Rus uyruklu ticaret kervanlarına ya da Kazaklar arasına kervanlarla gelecek olan Rus uyruklu tüccarlara hiçbir kötülük yapmayacak ve de onları kötü insanlardan koruyacak ve de kendilerini gereken yerlere gitmek için uğurlayacaktır.

5. Kazak Ordalarımız içinden Rusya uyrukları tarafından esir edilenler iade edilecek, gelecekte esir alınmayacak, Başkırtlar ve Ruslar tarafından esir edilmiş olan Kazaklar adlarını değiştirenler dışında iade edilecek, İmparatoriçe Majesteleri'ne sadık hizmet edeceğime dair yasak vergisi olarak her yıl 4000 (dörtbin) tilki göndermeyi vaadediyorum ve bunu desteklemek için ben Ebu'l-Hayır Han bu kağıda kendi mührümü basıyorum ve kendi elçim Bak Batur'u gönderiyorum.

1143 yılının Recep ayının 17'sinde yazılmıştır. [1732¹⁹ yılının Ocak ayının 2. gününe tekabül eder]

[1731 yılı Ocak ayı ...]

Kırgız-Kaysak Orta Orda Hanı Şemeki tarafından İmparatoriçe Majesteleri'ne aynı muhteviyatı taşıyan bir kağıt gönderilmiştir. Ancak yasak vergisi olarak 2000 (ikibin) adet tilki ve 1000 (bin) adet korsak? vermeyi vaat etmiştir.

İki elçi ve bir de memur göndermiştir. Elçilerden birincisinin adı Kulag, ikincisi de Jaelmaş'tır

¹⁸ Rus Kazakları.

¹⁹ Çevirmen yanlış. 1731 yılı olması gerekir.

[1731 yılı Ocak ayı ...]

Aynı Kırgız-Kaysak Ordası Hükümdarlarından Ebu'l-Hayır Han'ın damadı, Kayıp Han'ın oğlu Sultan Batır Mehmed tarafından Kraliçe Majesteleri'ne gönderilen kağıt da aynı muhteviyattadır. Yasak vergisi olarak 1000 (bin) tilki, 1000 (bin) korsak ödemeyi vaat etmektedir.

Mehmed Hoca adında bir elçi ile birlikte bir memur göndermiştir.

[1731 yılı Ocak ayı ...]

Ebu'l-Hayır Han'ın oğlu Nurali Sultan'nin İmparatoriçe Majesteleri'ne Çakan adındaki elçi vasıtasıyla gönderdiği aynı muhteviyatlı kağıt, yasak vergisi olarak 1000 (bin) tilki ödemeyi vaat etmektedir.

[1731 yılı Ocak ayı ...]

Işık saçan devletlü, doğudan batıya bütün ülkelerin ve bütün Rus devletlerinin büyük Hükümdarı İmparatoriçe, sizin ayaklarınıza kapanıyor ve sizin sadık kulunuz olarak size şunu bildiriyorum.

Siz İmparatoriçe Majesteleri'nin talimatı üzerine siz Majesteleri'nin elçisi Mehmed Mirza bizim Kazak topraklarına geldi. Ve bütün Kazak Hanları'nı, Sultanları'nı ve de Beyleri'ni ve kendileriyle birlikte bütün insanlarını siz İmparatoriçe Majesteleri'nin uyrukluğuna kabul etti. Ve bütün Hükümdarlar, Hanlar ve de Sultanlar kendi uyruklarına siz İmparatoriçe Majesteleri'ne yasak vergisi olarak tilki ve korsak avlamayı vaat etti, bununla ilgili olarak siz Majesteleri'ne bunu duyurmak için kendi elçilerini gönderdi. Siz Majesteleri benim kocam olan Ebu'l-Hayır Han'ı Hanlar içinden en büyüğü olan sizin köleniz olarak önce kendi çocuklarıyla sizin uyrukluğunuzu kabul etti (uyrukluğuna geçti) ve bu bahaneyle siz İmparatoriçe Majesteleri'nden şunu rica ediyorum, siz İmparatoriçe Majesteleri'nin yüksek himayesine bizi kabul etmenizi rica ediyor, çünkü çok sayıda düşmanlarımızın olduğunu söylüyor, ancak sizin yüksek Majesteleri'nin himayesine sığınarak bizi düşmanlarımızdan korumanızı ve de onlar tarafından bize hiçbir tehdit yapılmamasını diliyor ve Yüce Allah'tan siz İmparatoriçe Majesteleri'ne uzun ve sağlıklı ömürler diliyoruz. Siz İmparatoriçe Majesteleri'nin kölesi Ebu'l-Hayır Han ve Hanşa Popay Hanım sizi selamlıyor ve armağan olarak sizlere 10 tilki gönderiyorum.

Bu kağıdın üzerinde Hanşa'nın adı kazılmış olan bir mürekkep mührü bulunmaktadır.

[1731-Kasım 22]

Aydınlık saçan Devletlüm, Büyük Hükümdar İmparatoriçe, siz Majesteleri'nin ayağına yüzümü gözümü sürüyorum ve size şunu bildiriyorum ki 1143 yılı Cemaziyel Ahir'in 5. gününde [1731 yılının Kasım ayının 22'sinde] bize bilgi verildi ki İmparatoriçe Hazretleri tarafından elçi Mehmed Mirza Tevkelev Kazak Ordası'na gelmiş ve biz de Karakalpak Hanlığı'ndan yukarıda adı geçen Mehmed Mirza'nın yanına gittik ve de yol boyunca kendisiyle konuştuk ve aynı elçi Mehmed Mirza Kazak Ordası'na neden geldiğine dair bize bilgi verdi ve gönül alıcı sözlerle bizi ikna etti ve biz de bu sözlerin bize yarar getireceğini kabul ettik ve bundan dolayı İmparatoriçe Majesteleri ve bütün Rusya Hükümdarının ayaklarına yüzümüzü gözümüzü sürerek bizi uyrukluğa kabul etmesini diledik. Ve siz İmparatoriçe Hazretleri'nden bize himaye tezkeresi gönderildiği zaman biz de sizin kullarınız olarak sizin düşmanlarınız üzerine gitmeye hazır olduğumuzu ve de siz Majesteleri'ne hizmet etmeye hazır olduğumuzu ve de adı geçen Mehmed Mirza'ya elimizi kalbimize götürerek söz verdik ki ben kulunuz Orazak-Batur'u sizin yanınıza göndererek bütün bu söylediklerimizi sözlü olarak İmparatoriçe Majesteleri'ne de anlatacağım. Siz İmparatoriçe Majesteleri'nin elçisi Mehmed Mirza'yı ise bahar ayına kadar yanımızda koruyacağız.

Ben Karakalpaklı muallim, Yakup Hoca'nın oğlu Çin Hoca kendi mührümü bastım.

Ben Karakalpaklı aşiret reisi Orazak-Batur kendi mührümü bastım.

Mektubun altında adları kazanmış iki mürekkepli mühür bulunmaktadır.

[1731 yılı Kasım...]

Şerefli ve değerli büyük Rus İmparatorluğu Hükümdarının elçisi Mehmed Mirza Tevkelev biz Karakalpak Hanı Gaib Han ve Murat-Şaiha sizin selamınızı (sizin sözünüzü) bize Karakalpak topraklarına getirdi ve de Kazak Hanları ve Beyleri'nin büyük Rus Hükümdarı uyrukluğuna geçtiğini bildirdi. Kazaklar gibi biz de büyük Rus Hükümdarı'nın uyrukluğuna geçtik. Ve de sizinle görüşmek için 5 Asilzade Bey ile Çin Hoca'yı size gönderdik. Beylerin

Beyi (Büyük Bey) Orazak-Batur, mektubun üzerinde "Gaib Muhammed Batır Han ve Murat Şah" adları kazılı iki mürekkep mührü var.

AVPR (=Rusya Dışişleri Politikası Arşivi), F. (Fon) 122, 1732 yılı, d. 5b,1-5. sayfaların kopyası.

BELGE NO: 5²⁰

19 Şubat 1731 - Ebu'l-Hayır Han ve Tüm Kazak Halkının Rusya Uyrukluğuna Kabul Edildiğine Dair İmparatoriçe Anna'nın Tezkeresi.

Biz merhametli, ıstık saçan, devletlü büyük hükümdar, bütün Rusya ... Anna Yovanovna'ya...²¹

Kırgız-Kaysak Ordaları'nın Hanı Ebu'l-Hayır Han, aşiret reisleri ve de bütün Kazak Ordası üzerine İmparatoriçe Majesteleri'nin merhameti olsun.

Biz büyük Hükümdar, İmparatoriçe Majesteleri, sen Ebu'l-Hayır Han, elçilerin Kutlubet- Koştayov ve Seyitkul-Kuyda Gulav ile göndermiş olduğun mektupta kendine bağlı Kazaklar'la birlikte Rusya uyrukluğuna geçmek ve de Başkırtlar'la barış içinde yaşamak istediğini yazmış ve senin elçilerin sözlü olarak burada Kazak Ordası'yla birlikte şu şartlar doğrultusunda uyrukluğa geçmek istediğini söylediler.

Birinci, Bize İmparatoriçe Majesteleri'ne hizmet etmeyi ve de Başkırtlar gibi yasak vergisi ödemeyi vaadediyorsun.

İkinci, Rusya uyrukları tarafından gücendirilmek ve soyguna uğramak istemiyorsun.

Üçüncü, Eğer siz (Kazaklar) herhangi bir düşman tarafından baskına uğrarsanız biz İmparatoriçe Majesteleri tarafından korunmanızı ve de savunmanızı istiyorsun ve de Rusya uyrukları listesine alınmak istiyorsun (yani onlar gibi kendine muamele yapılmasını istiyorsun).

Dördüncü, Başkırtlar ve diğer Rus uyrukları tarafından esir alınan Kazaklar'ın iade edilmesini istiyorsun. Esir aldığın Rusları iade etmeye dair söz veriyorsun ayrıca Başkırtlar'la ve Kalmuklar'la barış içinde yaşamak istiyorsun.

²⁰ K.R.O., T.I. (Belge no: 28), s. 40.

²¹ Bütün ünvanlar yazılmamıştır.

Biz de büyük Hükümdar İmparatoriçe Majesteleri seni (Ebu'l-Hayır Han), aşiret reislerini ve bütün Kırgız-Kaysak Ordası'nu yukarıda sıralanan şartlar doğrultusunda Rusya uyrukluğuna kabul edilmeniz için emir verdik ve buyurduk, işte bu sebepten dolayı siz Han ve bütün Kazak Ordası her zaman biz İmparatoriçe Majestelerine ve de bizim varislerimize daima sadık kalarak hizmet etmeli ve bizim İmparatoriçe Majestelerinin buyruğu size duyurulduğu zaman diğer Rus uyrukları Başkırtlar ve Kalmuklar gibi hizmet etmek için oraya gitmeli ve oraya onlarla birlikte büyük bir zevkle ulaşmalısınız; Başkırtlar'a, Yayık Kazakları'na, Kalmuklar'a ve diğer Rus uyruklarına hiçbir saldırıda bulunmayasın, onlar üzerine akınlar yapmayasın ve onları gücendirmeyesin ve onlarla barış içinde kavgasız yaşayasın, Astrahan ve diğer yerlerden gelen Rusya uyuklu tüccarlar size ve sizin çadır kurduğunuz yerlere ve de diğer yerlere geldikleri zaman kendilerine hiçbir engel çıkarmayasın ve de gücendirmeyesin, öte taraftan en önemlisi onları yol boyunca her bir tehlikeden koruyasın ve sefer sırasında onlara gereken yardımı göstereyin.

Senin (Ebu'l-Hayır Han) elçilerin bizim huzurumuza kabul edildi ve de Moskova'da buldukları sırada her türlü ihtiyaçları giderildi ve dönüşte kendilerine ücret verilerek senin yanına gönderildi ve de yol boyunca yeme ve içmeleri yeteri derecede sağlandı.

Sen (Ebu'l-Hayır Han), bizim İmparatoriçe Majesteleri'nin merhameti senin üzerinde olsun.

Himaye tezkeresi Hükümdarlığımızın ikinci yılında Moskova'da 1731 yılının Şubat ayının 19. gününde verildi.

AVPR (=Rusya Dışişleri Politikası Arşivi), F. (Fon) 122, 1762-1775 yılları, d. 2. sayfa 2 Otpusk.

Rusya İmparatorluğu'nun Toplu Kanunlar Dergisi, cilt 8, s.5704;

İ. İ. Kraft, Kırgız Bozkır Bölgelerinin Yasalarına Dair Derlemesi, 1898, s. 22-23;

V. Lebedev, 18. Yüzyılda Kazaklarla Çarlık Rusyası İlişkilerinin Tarihinden "Kızıl Arşiv", 1936, cilt 5 (78), s.189-190; Kazakistan'ın Siyasi Sisteminin Tarihi İle İlgili Yazılar, cilt 1, Alma-Ata 1960, s.12-13.

BELGE NO: 6²²

19 Şubat 1731 - Kazak Halkının Rusya Uyrukluğuna Kabul Edildiğini ve Bu Münasebetle Başta Dışişleri Bakanlığı Yürütme Kurulu Mütercimi M.Tevkelev Olmak Üzere Bir Elçilik Heyetinin Kazakistan'a Gönderildiğine Dair İmparatoriçe Anna'nın Ebu'l-Hayır Han'a Yazdığı Tezkere.

Tanrının büyük teveccühü üzerimizde olan biz, aydınlık saçan, devletlü büyük hükümdar Anna Yovanovna, İmparatoriçe ve bütün Rusya Hükümdarı...²³

Biz, büyük Hükümdar, İmparatoriçe Majesteleri sen Ebu'l-Hayır Han yazmış olduğun mektuptan ve de sözlü olarak senin elçilerin Kutlumbet-Kostayev ve de Seyit-kul Kundagulov ile senin ve hâkimiyetin altında bulunanların bizim uyrukluğumuza geçmek istedi ve biz merhametli hükümdar senin bize gönderdiğin elçilere saza Hana ve de bütün Kazak ordusuna Rusya uyrukluğuna kabul edildiğine dair duyuru yapılmasını emrettik. Ve bunun için sana Ebu'l-Hayır Han ve de aşiret reislerine ve de bütün Kazak Ordusuna merhametimizi ifade etmek için Devlet Kalemimizde görevli oryantal dillerini bilen Mütercim Mehmet Tevkelev'i göndermeyi emrettik. Çevirmenin sana Ebu'l-Hayır Han ve de aşiret reislerine ve de bütün Kazak Ordasına bizim buyruğumuz doğrultusunda uyrukluğa kabul edildiğini bildirmesini söyledik ve de biz İmparatoriçe Majestelerinin merhametinin üzerinizde olduğunu ilan etmesini buyurduk. Ve de O Tevkelev sana Ebu'l-Hayır Han'a ve de bütün Kazak Ordasına ne söylese kendisine inanasın ve de söylediklerini icrâ edesin, ve de kendisini aynı cevapla bizim sana verdiğimiz cevap gibi geri gönderesin, ve bütün Kazak Ordası bizim İmparatoriçe Majestelerinin adını sadâkatle anasın. Bizim İmparatorluk merhametimizin bir işareti olarak sen Ebu'l-Hayır hariç biz İmparatoriçe Majestelerinin gönderdiği Tevkelev ile armağan olarak bir kaftan, şapka, kılıç ve Sukna (çuha) ve listede kayıtlı olan daha bir çok armağanlar gönderiyoruz.

Himaye Tezkeresi, hükümdarlığın ikinci yılında Moskova'da 1731 yılının Şubat ayının 19. Gününde verildi.

AVPR (=Rusya Dışişleri Politikası Arşivi), F. (Fon) 122, 1731 yılı, b/n, 26. sayfa, Otpusk.

²² K.R.O., T.I, (Belge no: 29), s. 41.

²³ Unvanlar Kısaltılmıştır.

V. Lebedev. 18. Yüzyılda Kazaklarla Çarlık Rusyası İlişkileri Tarihinden. "Kızıl Arşiv" 1936, cilt 5 (78), s. 189-190. "O Tevkelev ve... sonuna kadar kısmen yayınlanmıştır."

BELGE NO: 7²⁴

[Şubat 1731] – Rusya Uyrukluğuna Geçtiğine Dair Kendisinden (Ebu'l-Hayır Han'dan) Yemin Belgesi Almak Üzere Başında Mütercim M. Tevkelev'in Bulunduğu Elçilik Heyeti Ebu'l-Hayır Han'a Gönderilirken Dışişleri Bakanlığı Yürütme Kurulu Tarafından M. Tevkelev'e Verilen Talimatname.

Komisyonun vermiş olduğu Talimatnamede aşağıda belirtilen konulara yer veriliyordu:

1. M. Tevkelev'in başında bulunduğu elçilik heyeti Kırgız-Kaysakları'nın başı olan Ebu'l-Hayır Han'ın bulunduğu Kırgız-Kaysak Ordası'na giderken Han tarafından gönderilmiş olan Kutlumbet Koştayev ve Seitkul adındaki Kazak elçileriyle birlikte gitsin; yol boyunca görüştüğü insanlardan ve oraya ulaştığında o bölgedeki insanlardan Kırgız-Kaysak Han'ın hangi sebep ve sebeplerden dolayı bizim uyruğumuza geçmek istediğini ve ona karşı herhangi bir tehlikenin olup olmadığını ve diğer maliklerle anlaşıp anlaşmadığını öğrensin.

2. Tevkelev Ebu'l-Hayır Han'ın yanına varsın ve şöyle söylesin: Sen Ebu'l-Hayır Han, Yüce Devletlü, bütün Rusya topraklarının İmparatoriçesi Anna İvanovna ve Onun İmparatorluğuna "Rusya uyrukluğuna geçmeyi ve Rusya ile barış içinde olmayı" anlatan bir mektup ile birlikte ve sözlü talebini dile getiren Kutlumbet Koştayev ve Seitkul Kundargulava adındaki elçilerini gönderdin ve cömert Devletlü Majesteleri Sizi (Kırgız-Kaysak Hanı Ebu'l-Hayır) ve bütün Kırgız-Kaysak Ordası'nu sizin talebiniz üzerine Rus uyrukluğuna almayı başışladılar ve buyurdular. Majesteleri Ebu'l-Hayır Han'a ve bütün Kaysak Ordası'na karşı iyi niyet duygularını göstermek için elçileriyle birlikte Tevkelev'i kendi özel vesikasıyla ki Ebu'l-Hayır bakıp Majesteleri'nin

²⁴ K.R.O., T.I, (Belge no: 30), s. 42-44. Bu belge için ayrıca Bkz. Materialı Po İstorii Politiceskogo Stroya Kazahstana, T. I, Belge No: 4, Alma-Ata, 1960, s. 13-16.

kendisine ve Ordasına karşı olan iyi duygularını ne şekilde olduğunu anlatsın diye.

Majesteleri bundan önce ve sözlü olarak Tevkelev'e iyi niyetlerle uyrukluğa geçiş ve bununla birlikte Ebu'l-Hayır Han ve Kırgız-Kaysak Ordası'nu teminat ettiğini buyurdular ki Majesteleri sürekli olan iyi niyetiyle onları destekleyecek ve buna karşılık olarak da Han'ın ordularının Majestelerine olan inançlarını sürekli olarak tutmaları gerekmektedir ve bu görevi yapmak ve bunu Han'ın kendisine teyit ettirmek maksadıyla İmparatoriçe Majesteleri tarafından özel olarak Tevkelev ona gönderilmiştir.

3. Ve böylece, her şeyden önce Majestelerine sadakatini göstermek için, diğer Hanlarla ve geri kalan bütün Kırgız-Kaysaklar'la birlikte Kur'an'a ant için, kendi elleriyle bu andını yazsın ve Tevkelev'e versin, eğer bunu Han ve diğerleri reddederlerse, o zaman Tevkelev bütün uyrukluğa geçişlerde bunun uygulandığını açıklasın, Han Ayuka'nın ve Başkırtlar'ın da uyrukluğa geçişinde böyle yapıldığını anlatsın ve onlara bunu kabul ettirsin. Ve Han sadakat yeminini yaptığında Tevkelev Majesteleri tarafından kendisiyle gönderilen teveccüh simgesi (yani; kılıç, samur kürk, siyah tilki şapka, çuhalar ve diğerleri)'ni versin. Aynı zamanda eğer Ebu'l-Hayır Han'ın yanında diğer Hanlar da var ise onları da Majestelerinin teveccühleriyle temin etsin ve hepsinin teker teker hangi mükafatlara layık olduğunu öğrensin ve kendisiyle birlikte gönderilen hazineden onları mükafatlandırın. Ama bütün bunları yemin alındıktan sonra gerçekleştirsin.

4. Onlar yemin ettikten sonra ve Tevkelev yeminlerini kabul ettiğinde (onların gönüllü olup olmadıklarına baksın) sonra da aşağıdakileri yapsın; böylece, Ebu'l-Hayır Han'ın gönderdiği mektupta, Majestelerinin uyruğu altına girmeyi arzu ettiğini, aynı zamanda sözlü olarak da onun elçilerinin Başkırtlar'ın hizmet ettikleri gibi hizmet edeceklerini, vergi ödeyeceklerini vaademişlerdi. Ve elçilere Majestelerine bağlılıklarını ispatlamak maksadıyla Hanlar'ın çocuklarından veya akrabalarından rehine verip vermeyecekleri sorulduğunda onlar da, eğer geçimleri sağlanırsa önde gelen insanlardan Ufa'ya rehine verebileceklerini ümit ettiklerini söylemişlerdi.

Bütün bunlara istinaden Tevkelev yemin bittikten sonra Han'ın yanına varsın ve şöyle desin: Böylece Siz Ebu'l-Hayır Han, bütün Kaysak Ordaları'yla bütün Rusya'nın hakimi olan Majestelerinin uyruğuna geçtiniz (tıpkı Başkırtlar gibi) ve kendi inançlarınız doğrultusunda, kendi kurallarınıza göre Kur'an üzerine yemin ettiniz, Şimdi ise Majestelerinin kendi elleriyle yazılmış olarak

gönderilen şartnamenin maddelerini Majestelerinin uyuğu olarak imzalaması gerektiğini Han'a bildirsın, Başkırtlar'ın yaptığı gibi bağılılıklarını göstermek için yasak vergisi ödemelerini, Ufa'ya rehine bırakmaları gerektiğini açıklasın. Bütün bunlar Ebu'l-Hayır Han'a mantıklı gerekçeler gösterilerek iyi niyetli yöntemlerle kabul ettirilsin.

5. Eğer Tevkelev'in açıklamalarına rağmen Ebu'l-Hayır Han yasak vergisi ödemeyi ve rehine vermeyi bütününü reddederse, bu durumda Tevkelev tarafından Han fazla rahatsız edilmesin, kabul ettirilmesi için Han'a dayatma yapılmasın, sadece Ebu'l-Hayır Han'a baştaki maddeleri imzalamasını ve sadakatı göstermesi için çaba sarfetsin.

6. Eğer Ebu'l-Hayır Han aynı maddeleri Tevkelev'in kendisinin de imzalamasını talep ederse, zaten bu şartların İmparatoriçe'nin kendisi tarafından imzalanıp Han'a gönderildiğini anlatsın buna rağmen Han imza konusunda ısrar ederse Tevkelev bu maddeleri imzalasın ve Han'ın imzaladığı evraklarla değiştirsin.

7. Eğer Ebu'l-Hayır Han Tevkelev'in açıklamaları ve ısrarlarına rağmen maddeleri imzalamak istemezse en azından Han Majestelerine göndermesi gereken mektupta (evrakta) o maddeleri ortaya koymasını ve maddelere uyacağına dair söz vermesini, eğer mümkünse diğer ana maddeleri imzalaması sağlansın.

Eğer o bunu da istemezse o zaman hiç değilse Majesteleri tarafından gönderilen evraktaki (şartname) yazılı maddeleri kendi (evrağına) mektubuna da yazsın. Aynı zamanda Han'a kendi temsilcilerini (elçi) Moskova'ya göndermesini ve Han'ın bu elçilerine Hanlık ve askeri işlerle alakalı önerileri için Moskova'da bulunmaları gerektiğini emretmesi Han'a önerilsin ve elçilerin Moskova'da her türlü ihtiyaçlarının temin edileceği ve elçilerin rahatlık içinde hayatlarının idame ettirileceği temin edilsin.

8. Böylece Ebu'l-Hayır Han kendi elçilerini göndererek onlar tarafından esir alınmış olan Rus uyruklu kişileri bırakmaya hazır olduğunu gösterebilir, bunun için Ebu'l-Hayır Han Rus uyruklu esirlerin hepsini toplasın ve Tevkelev'e teslim etsin. Bu sadakatın ilk şartıdır. Böylece Ebu'l-Hayır Han bu esirlerin özgür bırakılmasıyla Majestelerine gerçek ve doğru bağılılığı ve hizmeti göstermiş olacaktır. Buna karşılık olarak, Majesteleri O'nu mutlaka bağışlayacak ve karşılık olarak onların Kaysaklarını nerede bulursa özgür

bırakacak ve bekletmeden geri gönderecektir. Bütün bunlar için Tevkelev gerekli durumda yazılı taahhüt bırakabilir.

9. Tevkelev Kırgız-Kaysak Ordaları'na giderken ve geri dönerken günlük tutsun ve bütün gördüklerini kaydetsin: Bilhassa Ufa'dan dönüş yolunda ilk olarak Başkırtlar hakkında yazsın. Ne tür yurtlarda veya göçebe konaklarında yaşadıklarını, şehirleri, ilçeleri, köyleri ve nasıl bir yönetimlerinin olduğunu, ne işle uğraştıkları, durumlarının nasıl olduğu, eşyalarının nelerden ibaret olduğu, yaşadıkları toprakların neresinde yaşıyorlar? Yurtlarının bulunduğu yer hakkında ve sınır oldukları toplulukların var olup olmadığını yani genel olarak onların toprakları (yurtları) hakkında mümkün olduğu kadar ne kadar fazla bilgi yazabilirse yazsın. İkinci olarak; Başkırtlar'la Kırgızlar arasındaki mesafenin ne kadar olduğu (uzak mı yakın mı), nerede ve ne tür meskenlerinin olduğu, yerlerin adları, nehirleri, nehirlerin büyüklüğü ve suların durumu, köprülerin nerede olduğu, ormanlar ve bozkırlar arasındaki uzaklık-yakınlık durumu, ağaçların oluşturduğu engellerin olup olmadığı, hendeklerin veya başka türlü savunulan kaleler v.s. bulunup bulunmadığını; üçüncü olarak Kırgızlar hakkında ve özellikle Ebu'l-Hayır Han hakkında çok ayrıntılı bilgi toplasın; ne durumda olduğu, ne kadar şehri, yerleri, çadırı olduğu, ne kadar arabasının (kibitka) olduğu ve insanların sayısı öğrenilsin; ve Ebu'l-Hayır Han'dan başka hangi Hanların olduğu, adları, onların kendilerine ait şehirleri veya yerleri ve göçebe konaklarının olup olmadığı ve ne kadar şeye sahip oldukları ve nasıl adlandırıldıklarını, şehirlerde ve yaşanan meskenlerde sürülen tarlaların olup olmadığı, bahçelerin ve zenaatlarının olup olmadığı; Hanların, maliklerin, göçebelerin ve şehirlilerin Ebu'l-Hayır Han'ı sayıp saymadıkları, dinleyip dinlemediklerini, onlar soydaşlar mı yoksa değiller mi? (toplanmış insanlar mı); kendilerine bağlı insanlardan vergi mi alıyor yoksa başka bir yöntem mi başvuruyor, ne zaman bu vergiler Ebu'l-Hayır Han'a veriliyor, orada yaşayan insanların tamamı Muhammed'in kanunlarına inanıp bunları mı uyguluyor yoksa başka inanç sahibi insanlar da var mı, Ebu'l-Hayır Han tarafından buraya gönderilen elçiler bütün diğer Hanlar'ın ve halkın rızasıyla mı gönderildi ve halk Majestelerinin uyuğına girmekten memnun mu, hangi komşu halklarla ticari münasebetleri var ve Ebu'l-Hayır Han bu ticaretten kar elde ediyor mu; ne tür zenaat dalları var, özellikle silah zenaatıyla ilgili, güherçile ve barut imal edebiliyorlar mı, top ve diğer silahları yapabiliyorlar mı? eğer kendileri top ve barut yapmıyorlarsa nereden ve ne şekilde alıyorlar, parayla mı yoksa malla mübadele yoluyla mı? yerleşim yerleri ve göçebe konakları sınırlarında kimler oturuyor, hangi halklarla sınırdaşlar, kimlerle barış kimlerle savaş içindeler,

Tevkelev'in gideceği bu yol dışında diğer Rus şehirlerinden başka yollar var mı ve bu yollardan geçmek mümkün mü? ve onların içerisindeki Kaysak halkının hangi şehirleri, yerleşim meskenleri ve nehirleri bulunmaktadır? Bütün bunların sadece yazılması değil aynı zamanda çiziminin de yapılmasını emretsin; bunun için Tevkelev'le birlikte iki tane de jeodezi uzmanı gidecektir.

10. Tevkelev bütün bunları görsün ve öğrensin, maharetle kimseye hissettirmeden günlüğe kaydetsin, verilen emirlere göre alınacak bu bilgileri jeodezi uzmanları hariç oradaki halk ve Tevkelev'in maiyetinin de bundan haberi olmasın.

11. Eğer Ebu'l-Hayır Han esirleri Tevkelev ile gönderirse Tevkelev onları Ufa'da bıraksın ve orada nasıl yaşayacakları maddelerde yazıldığı şekilde emredilecek veya Han esirlerin nasıl geçinecekleri ile ilgili bu maddelere ilave olarak başka bir talepte bulunursa, Han'ın bu talepleri de yerine getirilecek. Esirlerden özgür bırakılanlar da Ufa'da Voyvoda'ya bırakılacak ve o onları yaşadıkları evlerine göndersin, bu esirlerle ilgili ayrıntılı Esirlerin isimleri, özellikle Ruslar'dan kimin ne rütbede olduğu, hangi şehirlerde olduğu, uzun zamandır nerede ve kim tarafından esir alındığı bir rapor hazırlansın ve Moskova'ya göndersin.

12. Tevkelev yukarıda belirtilen talimatları eksiksiz olarak yerine getirip Moskova'ya dönsün ve Dışişleri Bakanlığına yazmış olduğu notları versin ve harcamaları gösteren bordroyu kendi imzasıyla hazineye teslim etsin.

AVPR (=Rusya Dışişleri Politikası Arşivi), F. (Fon) 122, 1791 yılı, dosya 1, 71-77. sayfaların kopyası.

V. Lebedev, 18. Yüzyılda Kazaklarla Çarlık Rusyası İlişkileri Tarihinden. "Kızıl Arşiv" 1936, cilt 5 (78), s. 190-193. Kazakistan'ın Siyasal Sisteminin Tarihi İle İlgili Yazılar, cilt 1, Alma-Ata 1960, s.13-16. "Bu yayındaki talimatnamenin sonunda şu sözler vardır: "Bu talimatname sayfa numaralarında mühür olması halinde imzasız gönderilir.

Kantsler (Başbakan) Graf Golovkin. Andrey Osterman"

BELGE NO: 8²⁵

[Yıl 1733] - Büyük Cüz Sultanları ve Beylerinin Rusya Uyraklığına Kabul Edilmelerine Dair İmparatoriçe Anna'ya Yazdıkları Mektup.

Kırgız-Kaysak Büyük Ordasından İmparatoriçe Majestelerine gönderilen mektubun çevirisidir.

Yüce Allah'ın cömertliği adına Kırgız-Kaysakları Büyük Orda Knyazları,²⁶ beyleri uzak ve kalbe yakın taraflardan Siz İmparatoriçe Büyük Hükümdar ve Beyaz Çarıçenin himayesine geçtiler, geçenler ise şunlardır: Koadarbi, Tülâbi, Satay-batır, Kangildi-batır, Bulak-batır ve Ordanın bütün beyleri himayesine geçti.

Bulak-batır, Kalmuk Hükümdarı Galdan Çeren'e elçiler gönderdi, Siz İmparatoriçe Majestelerine ise Aralbay ile Arasgeldi-batır elçiler gönderdi, kendilerine mektup verildi, sözlü olarak soru sormaları duyuruldu.

Siz Yüce İmparatoriçe Majestelerinin talimatı üzerine bizim tüccarlarımızın Taşkent, Semerkant, Buhara, Hive, Türkistan ve diğer yerlere gidebilmeleri için emir vermenizi rica ediyoruz.

1145 yılı Cemaziyel Ahırın 5. günü.

AVPR (=Rusya Dışişleri Politikası Arşivi), F. (Fon) 122, 1733-1734 yılları, dosya 5, 5-6. sayfalar. Tercüme.

BELGE NO: 9²⁷

19 Eylül 1738 - Büyük Cüz Hanı Julbars'ın Rusya Uyraklığına Kabul Edildiğine Dair İmparatoriçe Anna'nın Kendisine Gönderdiği Tezkere.

Allah'ın merhameti üzerinde olan, biz, büyük devlet Hükümdarı İmparatoriçesi ve bütün Rusya'nın Çarıçesi Anna İvanovna.

İmparatorluk merhametimiz Kırgız-Kaysak Büyük Orda Hanı Julbars üzerine olsun.

²⁵ K.R.O., T.I, (Belge no: 45), s. 101-103.

²⁶ Orijinalinde Büyük Sultanları.

²⁷ K.R.O., T.I, (Belge no: 66), s. 129.

Yüce Hükümdarlık ve biz İmparatoriçe Majestelerine göndermiş olduğun mektubunu 1738 yılının 20 Nisan günü burada kabul ettik, mektupta biz büyük Hükümdardan kendi uyruklumuza kabul edilmeni rica ediyorsun, Bizim İmparatorluk talimatlarımızı uygulayacağına hazır olduğunu duyuruyorsun .

Biz de, Büyük Hükümdar, İmparatoriçe Majesteleri yüce merhametimizi senin isteğin üzerine, eğer gerçekten de uyrukluğa geçme niyetindeysen kendi gizli müşavirimize o topraklarda bulunan, Vasiliy Tatişev'e, sen, Yulbars Han'ı ve senin aşiret reislerini ve bütün halkını bizim uyruklumuza kabul edilmesini emrettik ve sadık kalacağına dair genelde yapılması gereken yemin etmeni istedik, bizim gizli müşavirimiz yemin etme töreninde sonra Bizim imparatorluk buyruğumuzu size açıklayacak, sen de ona inanmalısın ve yemin ettikten sonra kendi yanında bırakasın ve bütün halkına daima bizim İmparatoriçe Majestelerimizin sadık uyrukları olmalarını söyleyesin, Ebu'l-Hayır Han ve bizim uyruklumuza geçmiş olan diğer milletlerin Han'ları gibi yalnız bırakılmayacaksın ve bizim uyruklumuzda bulunanlara ticaret yapmak için Taşkent'e gitmelerine müsaade edesin, bu imkandan sizin halkınızın tamamı da yararlanabilir.

Sankt-Petersburg'da 1732 yılının Eylül ayının 19. günü hükümdarlığın 9. yılında yazılmıştır .

AVPR (=Rusya Dışişleri Politikası Arşivi), F. (Fon) 122, 1738 yılı, dosya 2, 3-4.sayfalar, Otpusk.

İ. İ. Kraft, Kırgız Bozkır Bölgelerinin Yasalarına Dair Derlemesi, Orenburg, 1898.

BELGE NO: 10²⁸

19 Eylül 1738 - Rusya Uyrukluğuna Geçtiklerine Dair Ebu'l-Hayır Han İle Nurali Sultan'nin İkinci Defa Yemin Etmeleriyle ilgili Olarak İmparatoriçe Anna'nın Tezkeresi.

"Tanrının merhametiyle biz, Anna, tüm Rusya'nın İmparatoriçesi, hükümdarı..."

²⁸ K.R.O., T.I, (Belge no: 67), s.129-130.

Biz İmparatoriçe Majestelerinin merhameti uyruklumuza geçen Kırgız-Kaysak Hanı Ebu'l-Hayır, oğlu Nurali Sultan, aşiret reisleri ve tüm Kırgız-Kaysak Ordası üzerine olsun.

Bize, yüce hükümdara İmparatoriçe Majestelerine senin uyruğunda bulunanlar hakkında geçen Ağustos ayının 13'ünde bizim gizli müşavirimiz Vasiliy Tatişev'e, sen, Ebu'l-Hayır Han'ın vermiş olduğu mektup burada kabul edildi. Mektuptan anlaşıldığına göre, sen, Ebu'l-Hayır Han, oğlun Nurali Sultan ve aşiret reisleri biz yüce hükümdara İmparatoriçe majestelerine sadık kalacağınıza ve bizim uyruklumuza geçmek istediğinizi, bizim gizli müşavirimiz karşısında yeniden yemin ettiğini bununla birlikte bizim imparatorluk merhametimizi ve tüm uyruklara gösterilen merhamete sığınmak isteğinizi anladık.

Bununla ilgili olarak sizin iyi niyet ve sadık hareket ve davranışlarınızı adı geçen gizli müşavir bize bildirdi.

Biz, yüce hükümdar, İmparatoriçe Majestelerimiz sen, Ebu'l-Hayır Hanı, oğlun Nurali Sultan'ı aşiret reislerini ve tüm Kırgız-Kaysak ordusunu bize sadık hizmette bulunmak üzere memnuniyetle merhametimizin sizin üzerinizde olduğunu belirtiyoruz. Sizin isteğiniz doğrultusunda inşa edilecek olan şehirler, tüm Kırgız-Kaysak halkının yararına olacak ve ticaret ve diğer çalışmalar hususunda ise bizim imparatorluk buyruğumuzla donatılmış olan gizli müşavirimize her konuda tam yetki verilmiştir.

O, bizim buyruğumuzu sen, Ebu'l-Hayır Han'a, Nurali Sultan'a ve aşiret reislerine ilân edecek, bu hususta kendisine tamamen inanmanız ve söylediklerini yapmanız ve en iyi bir şekilde bize hizmet etmeniz ve bizim uyruklumuza geçmiş olan diğer Kırgız-Kaysak Hanları, sultanları, aşiret reisleri ve ordusunun da sadık kalmasını sağlamalısınız. Kötü ve muhalif düşünceli kişilerin niyetlerini gizli müşavire ve bizim askerlerimize bildirmeniz ve kendinizin de bu gibi düşmanlara karşı direniş göstermeniz gerekir.

19 Eylül 1738 tarihinde Sankt-Petersburg'ta verilmiştir. Beratin aslı devletin küçük mührüyle mühürlenmiş olup Tatarca çevirisi ile birlikte zarf içine konulup mühürlenmiştir.

AVPR (=Rusya Dışişleri Politikası Arşivi), F. (Fon) 122, 1738 yılı, dosya 2, 1-2.sayfalar, Otpusk.

BELGE NO: 11²⁹

[1740 yılının Ağustos ayından geç değil] - Orta Cüz Hanı Ebu'l-Mambet'in Yemin Metni.

"Ben, Kırgız-Kaysak halkının Hanı Ebu'l-Mambet, Yüce Allah'a vaat edip yemin ediyorum ki, tüm kabilem ve tüm Ordam ile birlikte aydınlık saçan Devletlü İmparatoriçe Hükümdarı ve tüm Rusya'nın mutlak hükümdarı...³⁰ ve İmparatoriçe Majestelerinin yüksek yasaları ve bu yasalar doğrultusunda mutlakiyet iktidarı İmparatoriçe Majestelerine verilmiş olup, ileride de *tahtın ileri sürdüğü yasalar doğrultusunda İmparatoriçe Majestelerine sadık ve uslu bir köle ve uyruk olacağıma, İmparatoriçe Majestelerinin mutlakiyet, güç ve iktidarına mahsus hak ve imtiyazlardan ve daha ileride yasalaşacak olan hak ve imtiyazlardan yararlanacağıma ve mümkün olduğu kadar bu hak ve imtiyazları koruyacağıma ve bununla ilgili gerekirse kendi hayatımı bile esirgemeyeceğime ve bunun yanısıra İmparatoriçe Majestelerine sadık bir şekilde hizmet edeceğime ve bu hizmetlerimi İmparatoriçe Majestelerinin yararına kullanacağıma ve İmparatoriçe Majestelerinin çıkarları doğrultusunda hizmet edeceğimi bildirir ve asıl bunu ilan eder, ayrıca İmparatoriçe Majesteleri buyrukları dışına hiçbir zaman çıkmayacağıma ilan eder ve Allah huzurunda ve Allah'ın korkunç mahkemesi huzurunda sözlerimi çiğnersem cevap vermeye hazır olduğumu ve bu hususta Allah'ın bana maddi ve manevi hususta yardımcı olmasını dilerim.*

Yeminimin sonunda Yüce Allah'ın kelâmını öpüyorum"³¹.

Tatarca kaleme alınmış olan Ebu'l-Mambet Han'ın yemin metninin orjinalinin altında kendisine ait mürekkepli mührü bulunmaktadır.

AVPR (=Rusya Dışişleri Politikası Arşivi), F. (Fon) 122, 1740 yılı, d. 3, 76.sayfa. Çeviri.

"Materialı Po İstorii Politiçeskogo Stroya Kazahstana". Tom I, Alma-Ata, 1960, str. 37-38.

²⁹ K.R.O., T.I, (Belge no: 71), s. 168-169.

³⁰ Yazılmayan diğer ünvanlar.

³¹ Görüldüğü gibi Orta Cüz Hanı Ebu'l-Mambet'in Yemin Metni Kazak idarecilerinin içine düştüğü vahim tabloyu yansıtmaları bakımından son derece önem arz etmektedir. Orta Cüz Sultanı Abılay'ın yemin metnini içine alan belge de aynı muhtevada olduğu için ayrıca bu çalışma içine alınmadı. Söz konusu belge için Bkz. K.R.O., T.I, (Belge no: 72), s.169.

BELGE NO: 12³²

8 Eylül 1740 - Ebu'l-Mambet Han ve Sultan Abılay'ın Rusya Uyruklüğünü Kabul Ettiklerine Dair Orenburg Komisyonu Şefi Tümgeneral Knyaz V. Urusov'un Dışişleri Bakanlığı Yürütme Kuruluna Gönderdiği İhbar Raporu.

Yukarıda adı geçen Kurul'un bu yılın 30 Mayıs tarihinde bana gönderdiği diğer yazıları arasında Kırgız-Kaysak Orta Orda Hükümdarlarından Ebu'l-Mambet ve Abılay'ın İmparatoriçe Majesteleri tarafından Ebu'l-Mambet ve Abılay'a gönderilen Çar beratı da bulunuyordu. Sözü geçen beratta Ebu'l-Mambet ve Abılay aşiret reisi olarak yazılmış, oysa Ebu'l-Mambet ve Abılay Orta Orda'da eski Han sülalelerine bağlı olup her vakit sultan olarak adlandırılmışlardır, Ebu'l-Mambet ise o sırada Orta Orda'da halk seçimiyle Han olarak ilan edilmiştir. Benim Orenburg'ta bulunduğum sırada her ikisi de İmparatoriçe majestelerine sadakat yemini etmiş olup, yemin töreninden önce her ikisi de, Ebu'l-Mambet Han ve Sultan Abılay İmparatoriçe majestelerinin uyrukluğuna geçmek için dilekçe mektupları vermiş olup, bu mektuplara benim tarafımdan karşılık verilmişti. Bu mektupların kopyalarını" yüce İmparatoriçe majestelerinin kabinesine gönderdiğim raporla Dışişleri Bakanlığı Devlet Kollegyumuna gönderiyorum. Sözü geçen Han ve Sultana gönderilmiş olan beratlar İmparatoriçe Majestelerinin yüce merhameti doğrultusunda kendilerine sunulmuş, bununla birlikte beratlarda aşiret reisi yerine Sultan ve Han yazılarak benim Sankt-Petersburg'tan yola çıkmamdan sonra kendilerine verilmiştir. Bu arada Han ve Sultanla karşılaştığımız zaman ne konuşulup ne yapıldığına dair Dışişleri Bakanlığı Kollegyumuna daha sonra göndereceğim raporda yer vereceğim.

Kinyaz Vasiley Urusov

Piyotr Rıçkov'un Sekreteri.

AVPR (=Rusya Dışişleri Politikası Arşivi), F. (Fon) 122, 1740 yılı, d. 3, 75.sayfa. 1 ob.

"Materialı Po İstorii Politiçeskogo Stroya Kazahstana". Tom I, Alma-Ata, 1960, str. 34.

³² K.R.O., T.I, (Belge no: 73), s. 169-170.

* Ebu'l-Mambet Han ve Abılay Sultan'ın Yemin Metinleri için Bkz. bu çalışmadaki 11 no'lu belgeye.

BELGE NO: 13³³

14 Haziran 1742 - Orta Cüz Kazakları ile Cungarlar Arasındaki İlişkiler ve Küçük Cüz Sultanı Batır'ın Rusya Uyrukluluğu Hakkında Orenburg Komisyonu Şefi İ. Neplüev'in Dışişleri Bakanlığı Yürütme Kuruluna Gönderdiği İhbar Raporu.

1. Or Kalesi'ne doğru gitmek üzere yola çıktığım sırada Orta Orda Kırgız-Kaysak Hanı Ebu'l-Mambet Han'dan burada eskiden bulunmuş olan Tuğgeneral Soymonov'a yazmış olduğu mektubu aldım. Bu mektupta sözü geçen Tuğgeneral tarafından Taşkent'e gitmek üzere Rus ticaret kervanına refakat etmekle görevlendirilen Kazaklar sözü geçen kervanın geri dönebilmesi için kaygılarını belirtmektedir. Çünkü sözü geçen şehre 2000 kadar Kalmuk (Zünger Kalmukları) gelmiştir. Mektupta bunun dışında kendisinin yanına barışmak amacıyla 2 Zünger Kalmığı'nun geldiği ve benimle görüşmeden kendilerine hiçbir cevap vermek niyetinde olmadığı bildirildikten sonra kendisinin yanında bulunan Poriçik Knyaz Urakov'un ihbarlarına göre de Han'ın iyi durumda olduğu ve İmparatoriçe Majesteleri'ne sadık kaldığı anlaşılmaktadır. Buna (mektuba) kısa bir cevap vererek Han'ın sadakatını övdüm ve de Han'ın [sh.215] bu davranışlarının Kırgız-Kaysak Halkı'nın yararına olduğunu söyledim ve de İmparatoriçe Majesteleri'nin buyruğu doğrultusunda kendisiyle görüşeceğimi açıkladım.

2. Yukarıda sözü geçen Knyaz Urakov'un ihbarları önceki bilgileri doğrulamakta ve de Zünger Hükümdarı Galdan Çirin sözü geçen Han'a elçiler göndererek soylu aşiret reislerinden rehin istediği şayet rehinler gönderilmezse kendisini savaşa tehdit ettiği anlaşılmaktadır. Ancak Han'ın kendisi de Canbek Batır da rehin vermeyi İmparatoriçe Majesteleri'nin iradesi dışında kabul etmemekle öte taraftan da Zünger Hükümdarı'yla barış anlaşması yapmayı istemektedir. Bununla birlikte şimdiye dek Rusya uyrukluluğuna geçmemiş olan Barak Sultan kendi Kazakları'yla birlikte sözü geçen Zünger Hükümdarı'nın uyrukluluğuna geçmek istemektedir. Yine sözü geçen Urakov'un yazdığına göre Kalmık Hükümdarları'ndan Budan 30 kişiyle birlikte Kırgız-Kaysakları'ndan Kıpçak aşiretlerine gelmiş olup orada yaşamaktadır. Yukarıda sözü geçen Zünger Kalmukları'ndan 20 bin kadarı Türkistan şehri yakınlarına gelmiş olup, kendilerine başka askerlerin katılmasını beklemektedir, nereye doğru gidecekleri (saldıracakları) belli değildir. Yine sözü geçen Urakov'un yazdığına göre Zünger Hükümdarı bugünlerde Çinliler'le tekrar savaş halindedir. Kırgız-Kaysakları ise ünlü hırsız ve eski Başkırt isyanlarını kıskırtan Karasakal tarafından yönlendirilerek Türkmenler'e ve Karakalpaklılar'a karşı savaş açmıştır. Sözü geçen Knyaz Urakov özel bir ihbarıyla yukarıda sözü geçen

Ebu'l-Mambet Han'ın yanına Türkistan'dan yeğeni Seyit Sultan Toylakozya adına bir kişi göndererek Han'ın kendisine Orenburg'a gitmek için yardımcı olmasını istemiştir. Ne maksatla Orenburg'a gitmek istediğini kendisinin Orenburg'ta söyleyeceğini açıklamıştır. Yine bu ihbardan anlaşıldığına göre Türkistan'dan çıkarak Taşkentli tüccarlardan yaklaşık olarak 400 kişinin yükleriyle birlikte Orenburg'a gitmekte olduklarını ve de Or Irmağı tepelerine yaklaştıkları, Zünger Hükümdarı Galdan Çirin ise Kırgız-Kaysakları üzerine asker gönderdiğini, askerlerin Şibanlılar üzerine ve de Bala-Balaşanlılar üzerine 10'ar bin kişi gönderdiğini ve yine Knyaz Urakov'un ihbarından anlaşıldığına göre yukarıda sözü geçen Han'ın ve diğer hükümdarların Orenburg'a benimle görüşmek üzere gelmelerine ikna ettiğini ve de bu görüşmeler sırasında sınır dışı olayların ayrıntılarıyla gözden geçirilmesi gerektiğini bildirmektedir. Kazak ulusları arasında yaşayan Kalmuk Hükümdarı'ndan Budan'ın (ihbarda kendisiyle ilgili bilgi verilirse de Volga Kalmukları'ndan bir firarı olabileceği bilinmektedir) neden Kırgız-Kaysakları arasına geldiğinin araştırılması Knyaz Urakov'a bildirilmiş, kendisinin ne gibi emeller peşinde koştuğu ve de art niyetli olup olmadığını araştırılması görevi verilmiş, eğer kendisi uygun görürse Orenburg'a getirmek için elinden gelenin yapması istenmiş, ancak niyetinin kötü olduğu anlaşılırsa kendisine sadık olan Kazaklarla ortadan kaldırılması istenmiş, çünkü bu sıralarda Zünger Hükümdarı tekrar Çinliler'le savaşa girmiş olduğundan Sibiryaya vilayeti kalemine bilgi verilmesi istenmiş (kendisinden).

3. Bugünlerde Karakalpaklar'ın arasında bulunan İngiliz tüccarı Gok'tan aldığım mektuba göre şimdiye dek sadakat yemini etmemiş olan Küçük Orda Kırgız-Kaysakları'ndan Batır Sultan İmparatoriçe Majesteleri'ne hizmet etmek istediğini ve bu maksatla benimle görüşmek üzere Orenburg'a gelmek niyetinde olduğunu ve de sözü geçen Gok'un düşüncesine göre ona Kırgız-Kaysakları arasında Batır Sultan'ın çok güçlü olduğu ve de Kazaklar arasında sayıldığı bildirilmektedir; işte bu nedenden dolayı sultana yazmış olduğum mektupta benimle görüşmek üzere Or Kalesi'ne yakın bir yere diğer hükümdarlarla birlikte göç edebileceğini yazdım ve kendisinin İmparatoriçe Majesteleri'nin merhametiyle sadakat yemini edebileceğine dair sultanı ümitlendirdim, Dışişleri Bakanlığı kalemine sunarım.

İvan Neplüev.

Sekreter Petr Rıçkov.

AVPR (Rusya Dışişleri Politikası Arşivi), F. (Fon) 122, yıl 1742, dosya 4, 60-61. sayfaların kopyası.

³³ K.R.O., T.I, (Belge no: 89), s. 214-215.

ABSTRACT

In this study the documents which we were presented, contains the historical events from 20's to 40's of XVIIIth century. In aforesaid period Kazakh Khanates (Little Horde, Middle Horde and Major Horde) compulsorily accepted the sovereignty of Tzardom Russia. The most of the above mentioned documents reflects the beginning of unification of the Kazakh Khanates with Russia and Kazakh-Russian relations in this period. These documents were gathered together from foreign ministry archives of the Russia ve published in Russian by the compilers of them.